

СТАНОВИЩЕ

от д-р Дора Стоилова Левтерова-Гаджалова,
професор в ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 1. *Педагогически науки*; професионално направление 1.2. *Педагогика*, докторска програма „*Специална педагогика*“.

Автор: *Лиляна Иванова Чобанова*

Тема: *Кодиране и декодиране на фигуративния език при дислексия и дискалкулия*

Научен ръководител: *проф. д-р Дора Левтерова - Гаджалова*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Лиляна Чобанова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва съответните изискуеми документи. Докторантката е приложила 6 статии по проблематиката на дисертационното изследване. Статиите са представени на реномирани научни конференции с международно участие.

Чобанова е завършила ОКС „бакалавър“ - специалност „Педагогика на обучението по английски и немски език“, ОКС „Магистър“ - специалности: „Английска филология - лингвистика и превод“ и „Комуникативни нарушения в развитието“.

2. Актуалност на тематиката

Разработената проблематика е актуален и иновативен характер и е в унисон със съвременните траектории на научно-изследователски търсения в световен план. Фигуративният език се изследва и интерпретира в две базисни пространства: графична фигуративност на езика и иносказателна фигуративност на езика. За целите на своя дисертационен труд, Чобанова избира и насочва своите проучвания в полето на графичната образност на езика, като го съобразява с особеностите на специфичните нарушения на способността за учене - дислексия и дискалкулия и кодирането и декодирането на фигуративния език при тях.

3. Познаване на проблема

От дисертационния труд е видно, че Чобанова познава състоянието на научния проблем през призмата на национални и чуждестранни публикации с теоретични и приложно-практически изследвания. Теоретичното тълкуване на проблематиката от докторанта представя реализирания стремеж да се анализират основните и всички гравитиращи научни области, за да се получи адекватен и прецизен фокус на кодирането и декодирането на фигуративния език при дислексия и дискалкулия.

4. Методика на изследването

Избраната методика на дисертационното изследване на пръв поглед изглежда тривиална и конвенционална. В същото време не бива да се пренебрегва факта, че графичната фигуративност на езика най-ярко се откроява в двата аспекта на грамотност: начална грамотност, свързана с овладяването на кодиране и декодиране на букви и цифри, и функционална грамотност, свързана с апликацията на базисните кодиращо-декодиращи умения в изпълнителските програми: четене с разбиране, писане на текст под диктовка и извършване на аритметични операции. Така, ординарната методика се превръща в необходима и обосновано приложима за целите на изследването. Докторантката извежда свое авторско виждане за аргументация и представяне на методиката едновременно с позоваване на мнения на водещи специалисти, с представяне на резултати и тяхната интерпретация. В този екскурс, методиката на дисертационния труд получава четивност и уникалност с достатъчната доза за разбираемост от и за всеки предубеден и непредубеден читател.

Изключително важно е обстоятелството, че методиката може да се екстраполира в ежедневно образователно функциониране от учители и дори от родители, а не само от специални педагози, ресурсни учители и логопеди.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд представя архитекtonика от четири глави.

В първата глава се внасят теоретични анализи по проблемите за четене, писане и фигуративния език в норма и при дислексия и дискалкулия.

Втората глава е посветена изключително и единствено на кодирането и декодирането на фигуративния език при дислексия и дискалкулия.

Третата глава е свързана с дизайна и анализа на проведеното изследване, като е уточнена изследователската програма, целите и подцелите, задачите, хипотезите с изве-

дена нулева хипотеза, респондентите и инструментариума на изследването. Коректно са уточнени обекта и предмета на дисертационното изследване. Задачите са обособени в теоретичен и практически план. Поставените 5 хипотези логично следват от поставените цели и задачи.

В четвърта глава се прецизират експерименталната база и аспектите на изследването на кодиране и декодирането на фигуративния език при дислексия и при дискалкулия. Прави впечатление, че става въпрос по-скоро за дислексични и дискалкулични грешки, отколкото за уточнени диагнози дислексия и дискалкулия, но предвид поставените цели и задачи на дисертационния труд се следва логиката и последователността на изложението. Интерпретационният анализ е строго изведен към кодирането и декодирането на фигуративния език с детайлни обяснителни модели към спецификата на графичната система, правописните принципи в българския език, асимилационните процеси в книжовния български език, редукцията на гласните и неправилното кодиране и декодиране на символи, представляващи графичния образ на буквите, цифрите и основните аритметични знаци. В този контекст, ценност в дисертационното изследване е резултативната насоченост към скрининга и идентификацията на дислексия и дискалкулия с акцент към променен репертоар за диагностичните маркери за дислексия и дискалкулия.

Макар, и да не е отбелязан като принос, смятам, че доминиращите лингвистични тълкувания на получените резултати биха могли да дадат допълнителна или поне алтернативна концептуалност за промяна не само на моделите на скрининг и измерване относно дискалкулия и дислексия, но и на диагностичните тестове, и на идентификационните и диагностичните процеси.

В този план, при манифестирането на компетентности и професионална квалификация на докторантката, единствено от активността и желанието ѝ зависи осъществяването на финната симбиоза между лингвистична и логопедична интерпретация и решаване на проблеми при специфични нарушения на способността за учене, в частност дислексия и дискалкулия.

Приемам посочените приноси от докторанта:

„1. Реализирано е теоретико-приложно проучване на дислексията, дискалкулията и дискалкулията в международното, европейското и националното научно пространство.

2. Внесено е детайлно описание на буквите като графични семиотични фигуративни знаци и значението им при кодиране и декодиране на речта на естествения звуков човешки език, принадлежащ към вербалните езикови системи.

3. Анализирани са цифрите като символни графични знаци, с които се представя числото като абстрактно понятие за означаване на количеството при математическите операции.

4. Разкрива се същността на четенето като процес на декодиране на съобщението, представено в писмена форма, и на писането като кодиране на звукове в графеми с необходимата графична изобразителност.

5. Диференцирани са отделни компоненти на графичния език с различаване на знак и код при дислексия и дискалкулия.

6. Установена и оценена е ролята на фигуративния графичен език с различни компоненти, които служат като идентификационни маркери при дислексия и дискалкулия.“, като за първия принос допускам уговорката относно визираните нарушения само в теоретичен план.

Безспорна научна иновативност е прецизирането и тълкуванията на отделни графични елементи на фигуративния графичен език, различаването на знак и код и графичната изобразителност като идентификационни маркери при дислексия и дискалкулия.

Ако тези компоненти на фигуративния език се използват в диагностичните процеси и в терапевтичните интервенции, то образователното приобщаване би постигнало ефекта на ранно откриване на уникалността на различията, които не винаги демонстрират специфични нарушения на способността за учене.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Чобанова представя 6 публикации по темата на дисертационното изследване, като четири от публикациите са представени на утвърдени международни конференции и две от публикациите са представени на докторантски конференции. Съдържанието на публикациите е предимно с теоретични интерпретации на графемиката, мнестичната дислексия, семантиката на езиковите единици като основа за кодиране и декодиране, видовете знаци и знакови системи, организацията на корекционната дейност при дискалкулия.

7. Автореферат

Авторефератът е направен според изискванията на съответните правилници, но има минимални разминавания с номерацията на отделни подточки в дисертационното проучване в трета глава. Например, в дисертационния труд се посочват III.6 участници в изследването, а в автореферата III.4 респонденти и др.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Както бе отбелязано и по-горе, дисертационните приноси могат да намерят ефективно приложение в научни и в приложни области на измерването, скрининга, идентификацията и диагностиката на дислексия и дискалкулия.

С положителен знак би се внедрила аргументираната интерпретация за знак и код, знакови системи и графична образност в диагностика и терапевтични интервенции за дислексия и дискалкулия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Педагогически Факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Лиляна Иванова Чобанова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Педагогика /Специална педагогика/ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Лиляна Чобанова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

30.05. 2016 г.

Изготвил становището:

/проф.дпн Дора Левтерова – Гаджалова/